

MIECHOWSKI KONWENT BOŻOGROBCÓW DO POŁOWY XV WIEKU. Z BADAŃ NAD PROSOPOGRAFIĄ KLASZTORNĄ

1 Bożogrobcy w Miechowie

W badaniach nad dziejami zakonów i ich poszczególnych placówek w średniowieczu dominują prace dotyczące procesu fundacyjnego i uposażenia klasztorów. Postulowane przedstawianie historii zakonów jako dziejów żywych ludzi jest trudne z racji braku odpowiednich źródeł i studiów nad historią społeczną Polski tego okresu¹. Coraz częściej jednak podejmowane są badania nad kongregacjami zakonnymi jako grupą społeczną, ich związków ze środowiskiem świeckich, oddziaływaniem na inne środowiska w płaszczyźnie kulturalnej, religijnej i gospodarczej².

Prace z dziedziny prosopografii klasztornej wciąż są nieliczne; spowodowane to jest skąpym materiałem źródłowym i trudnościami na jakie natrafia badacz przy jego opracowaniu³. Źródła dostarczają wię-

---

* Wykaz skrótów zastosowanych w przypisach znajduje się na końcu tomu, przed spisem treści.

¹ J. K ł o c z o w s k i, *Zakony na ziemiach polskich w wiekach średnich*, w: *Kościół w Polsce*, red. T e n ż e, t. 1, Kraków 1966 s. 377.

² M. S t a r n a w s k a, *Miedzy Jerozolimą a Łukowem. Zakony krzyżowe na ziemiach polskich w średniowieczu*, Warszawa 1999 s. 9.

³ O metodyce w badaniach prosopograficznych, M. W i l c z y ń s k i, *Germanie w służbie zachodniorzymskiej w V w. n.e. Studium historyczno-prosopograficzne*, Kraków 2001 s. 5–13.

cej informacji na temat osób występujących w nich z racji sprawowania ważnych funkcji w zakonie czy klasztorze, najczęściej przełożonych, o innych zakonnikach, mimo że reprezentowanych w źródłach, posiadamy tylko wzmianki. Znajduje to odzwierciedlenie w opracowaniach najczęściej traktujących o przełożonych poszczególnych kongregacji. Badania nad konwentem miechowskim nastrożają podobne trudności. O ile o przełożonych klasztoru miechowskiego posiadamy informacje pozwalające na stworzenie ich bardziej lub mniej dokładnych biogramów, to w odniesieniu do szeregowych zakonników jest to niemożliwe z racji braku szerszych informacji o nich. Kończącą granicę chronologiczną naszych badań wyznaczaliśmy na połowę XV w., uwarunkowane jest to materiałem źródłowym dostępnym w wydawnictwach zwartych, który był podstawą dla naszych ustaleń, a obejmujące ten właśnie okres.

Kapitałne znaczenie dla przybliżenia historii bożogrobców mają prace siedemnastowiecznego kanonika miechowskiego i jednocześnie historyka zakonu S. Nakielskiego, który przedstawił historię swojego zgromadzenia, przekazał nam tradycję zakonną i, co szczególnie ważne, przytoczył w całości szereg źródeł obecnie zaginionych⁴. J. P. Radliński, również zakonnik miechowski, opisał w XVIII w. historię kanoników Stróżów Grobu Pańskiego, w której szczególny nacisk położył na sytuację prawną zakonu⁵. Pierwsze prace naukowe dotyczące bożogrobców pochodzą z XIX w.⁶. Rozwój badań nad zakonem bożogrobców w ostatnich latach przyczynił się do pogłębienia naszej wiedzy o zakonie⁷.

⁴ S. Nakielski, *Miechovia sive promptuarium antiquitatum Monasterii Miechoviensis* Kraków 1634; Tenże, *De sacra antiquitate et statu ordinis canonicorum custodum sacrosancti Sepulchri Domini Ierosolymitani*, Kraków 1625.

⁵ J. P. Radliński, *Sinopsis nonnullorum privilegiorum [...] Ordinis canonicorum [...] regularium Sacrosancti Sepulchri Cristi Domini*, Kraków 1754.

⁶ M. Buliński, *Wiadomość historyczna o zakonie kanoników regularnych Stróżów Grobu Chrystusowego (Custodes Sacrisancti Dominici Sepulchri Hierosolymitani) zwykle u nas zwanych Miechowitami*, „Pamiętnik Religijno-Moralny” t. 22: 1852; J. Gacki, *Bożogrobcy*, tamże, t. 24: 1853 s. 109–149, 221–256; P. Pękałski, *O początku, rozkrzewieniu i upadku Zakonu X.X. Kanoników Stróżów Św. Grobu Jerozolimskiego*, Kraków 1867.

⁷ M. Tobiasz, *Bożogrobcy w Miechowie (w 800 – lecie sprowadzenia zakonu do Polski)*, NP t. 17: 1963 s. 5–60; Z. Pęcowski, *Miechów. Studium z dziejów miasta i ziemi miechowskiej do roku 1914*, Kraków 1967, s. 297–410; *Bożogrobcy w Polsce*, pr. zb., red. C. Wilanowski, Miechów – Warszawa 1999; M. Starowska, *Między Jerozolimą a Łukowem*, Warszawa 1999.

Canonici Regulares Custodes Sanctissimi Sepulchri Hierosolymitani czyli Zakon Kanoników Stróżów Grobu Chrystusowego, zwanych w Polsce Bożogrobcami lub miechowitami od miejsca ich głównej placówki polskiej – Miechowa, powstał w Jerozolimie w początkach XII w. Wywodzi się on z powołanego w 1099 r. przez Gotfryda z Bouillon zgromadzenia, którego zadaniem miała być opieka nad Grobem Chrystusa na Górze Kalwarii.

Zgromadzenie nawiązując do tradycji, według której już pierwszy biskup jerozolimski św. Jakub młodszy apostoł ustanowił pewną grupę kapłanów jako opiekunów Grobu, przyjęło w roku 1114 regułę św. Augustyna i zostało zatwierdzone przez papieży Kaliksta II (1122), Honoriusza II (1128) i Celestyna II (1143)⁸. Oprócz modlitw, śpiewów, stróżowania w świątyni i przy Grobie Chrystusa, zakonnicy mieli prawo zarządzać parafiami na równi z duchowieństwem diecezjalnym, a ponadto prowadzili w Jerozolimie pewien rodzaj domu gościnnego i szpitala, w którym znajdowali schronienie i opiekę pątnicy i pielgrzymi, przybywający do świętych miejsc⁹.

W 1163 r. zakon Grobu Pańskiego za sprawą Jaksy z Miechowa został sprowadzony do Polski¹⁰. Jak dowiadujemy się z dokumentu patriarchy jerozolimskiego Monacha dla klasztoru miechowskiego, wraz Jaksą przybywa do Polski jeden kanonik¹¹. Wiadomość o przybyciu do Miechowa jednego zakonnika Monach powtarza dwukrotnie, co może świadczyć o wadze informacji, powtarza ją zresztą *Rocznik miechowski*¹². Zapis rocznika – *Anno Domini MCLXII Jaxa ivit Ierosolimam et MCLXIII fratres dominici Sepulchri venerunt Mechowiam cum uno canonico misso a Monacho patriarcha*, inaczej interpretuje Cz. Deptuła, który uważa, że rocznik mówi o przybyciu jednego kanonika z grupą konwersów (*fratres*)¹³. Wydaje się jednak, że

⁸ Z. Pęcowski, *Miechów*, s. 297.

⁹ Tamże, s. 298.

¹⁰ *Rocznik miechowski*, wyd. Z. Kozłowska-Budkowa, StŻr t. 5: 1960 s. 123; szerokie zestawienie literatury dotyczącej osoby fundatora Jaksy z Miechowa znajdujemy u Z. Piłata, *Fundator i fundacja klasztoru Bożogrobców w Miechowie*, w: *Bożogrobcy w Polsce*, s. 13–25.

¹¹ KDM t. 2 nr 375.

¹² RM 1167.

¹³ Cz. Deptuła, *Początki klasztorów norbertańskich w Dłubni-Imbramowicach i Płocku*, Rhum 16: 1968 s. 8, p. 18.

rację ma Z. Piłat, widzący w zapisce wiadomość o przybyciu do Miechowa zakonu Bożogrobców (*fratres dominici Sepulchri*) reprezentowanego przez jednego kanonika¹⁴. Kanonik ten, za Długoszem zwany przez S. Nakielskiego Marcinem Gallem¹⁵, pierwszy przełożony zakonu w Polsce, osiadł prawdopodobnie w Miechowie, który wraz z Komorowem i Zagorzycami stanowił pierwotne uposażenie bożogrobców, przy istniejącym już kościele św. Katarzyny (?). Kto jednak, prócz Marcina Galla, wchodził w skład obsady nowej placówki zakonnej? Historycy zwracają uwagę na związki placówki miechowskiej w początkowym okresie jej istnienia z klasztorem norbertańskim na Zwierzyńcu, sygnalizowane już przez Długosza¹⁶. Istnieje możliwość, że pierwotny konwent miechowski zasilili zakonnicy z klasztoru zwierzyńskiego będącego początkowo klasztorem dwukonwentowym¹⁷. Nie byłoby to wydarzenie bezprecedensowe, podobnie przebiegała organizacja konwentu strahovskiego¹⁸. Warto zauważyć, że ewentualna zmiana obserwacji, wobec podobieństw obycajów bożogrobców i premonstratensów, nie stanowiła większego problemu¹⁹. J. Rajman i Cz. Deptuła przypuszczają, że bożogrobcy przejęli opiekę na siostrami kanonii zwierzyńskiej²⁰; hipotezę tę uprawdopodobnia majątkowy układ sąsiedztwa i wspólny krąg protektorów obu domów²¹. Fenomen podporządkowania się klasztorów żeńskich klasztorom męskim innej obserwacji a nawet reguły znany jest w zakonnym ruchu kobiecym w XII–XIII²². Sytuacja taka mogła

¹⁴ Z. Piłat, *Fundator*, s. 31 p. 86.

¹⁵ J. Długosz, *Lben*, t. 3, s. 3, S. Nakielski, *Miechovia*, s. 63.

¹⁶ Cz. Deptuła, *Dwie fundacje klasztoru norbertańskiego w Krzyżanowicach*, Rhum 11: 1962 s. 113–115.

¹⁷ W. Knapieński, *Święty Norbert i jego zakon. Początki norbertańskich zakonów cyrkaryi polskiej i nieco z ich dziejów*, Warszawa 1884, s. 177–178; J. Rajman, *Klasztor norbertanek na Zwierzyńcu w wiekach średnich*, Kraków 1993, wyklucza taką możliwość.

¹⁸ Cz. Deptuła, „*Monasterium Bethleem*”. *Wokół misji biskupa Henryka Zdika i początków opactwa w Brzesku*, Rhum 18: 1970 s. 41–42.

¹⁹ Z. Piłat, *Fundator*, s. 33.

²⁰ J. Rajman, *The Origins of the Polish Premonstratensian Circary*, „*Analecta Praemonstratensia*” 66: 1990 z. 3–4 s. 213; Cz. Deptuła, *Początki klasztorów*, s. 10.

²¹ Cz. Deptuła, *Abbatia de Bresca w w. XII – XIII i wybrane problemy dziejów grupy brzeskiej premonstratensów polskich*, Rhum. t. 42: 1994 z. 2 s. 37.

²² Tamże, s. 30.

trwać do lat 80. lub 90. XII w., tj. do rozpoczęcia przez bpa Cypriana reformy kanonikatu regularnego²³.

Ciekawą hipotezę na temat rekrutacji zakonników do konwentu miechowskiego w początkowym okresie po jego sprowadzeniu przedstawił Z. Piłat, dopuszczający istnienie w Miechowie przed rokiem 1162 niewielkiej grupy zakonników związanej z klasztorem strahovskim, którzy po sprowadzeniu do Miechowa zakonu bożogrobców mieli zasilić jego szeregi²⁴.

Mniej spekulatywne wiadomości posiadamy dla dalszego okresu istnienia klasztoru i konwentu miechowskiego. Ok. 1170 r., czy jak chce Z. Pęcowski 15 lipca 1170 r.²⁵, biskup krakowski Gedko konsekrował nowo wybudowaną świątynię bożogrobców pod wezwaniem Grobu Świętego, przy której powstały zabudowania klasztorne. Pierwszych konkretnych informacji dotyczących interesującego nas zagadnienia konwentu miechowskiego dostarczają nam dwa najstarsze dokumenty polskich bożogrobców spisane w 1198 r., mianowicie wspomniany już dokument patriarchy Monacha i *Album Patriarchale* zwany również *Albumem miechowskim*²⁶. W dokumentach odnajdujemy stan posiadania klasztoru miechowskiego, wymieniają one nadania poczynione na rzecz bożogrobców i ich ofiarodawców, wśród których odnajdujemy również pierwszych imiennie wskazanych braci bożogrobców. Krekocha, Przeclaw i Krystyn znaleźli się w dokumentach z racji poczynionych przez siebie nadań, wniesionych zapewne przy wstępowaniu do zakonu. Krekocha i Przeclaw wniesli nadania ziemskie, co może sugerować ich możnowładcze pochodzenie, Z. Piłat sugeruje nawet pokrewieństwo Krekochy z fundatorem klasztoru – Jaksą z Miechowa²⁷; zalicza ponadto w poczet braci Stróżów Grobu Świętego kłeryka Hugolda, co wydaje się nieuzasadnione. Hugold, mimo że wymieniony w *Album Patriarchale* bezpośrednio po braciach Przeclawie i Krekosze, co podkreśla autor, pozbawiony jest ok-

²³ Z. Piłat, *Fundator*, s. 32.

²⁴ Tamże, s. 33, p. 94.

²⁵ Z. Pęcowski, *Miechów*, s. 249.

²⁶ KDM t. 2 nr 375, 376; zagadnienia filijacyjne obu dokumentów przedstawia W. Oblizarek, *Najstarsze dokumenty bożogrobców miechowskich*, *StŻr* t. 24: 1979 s. 97–108; zob. Z. Piłat, *Fundator*, s. 39–42.

²⁷ Z. Piłat, *Fundator*, s. 35.

reślnika *frater*²⁸, który występuje przy imionach pozostałych. Wśród historyków kontrowersje wzbudza również postać Przeclawa. F. Sikora za S. Nakielskim uznał go za kanonika gnieźnieńskiego i późniejszego biskupa lubuskiego²⁹, Z. Piłat za kanonika miechowskiego, który później mógł zostać biskupem lubuskim³⁰. Jednak ostatnie ustalenia W. Gałki podważają możliwość istnienia takiego biskupa lubuskiego³¹, był więc Przeclaw najpewniej po prostu kanonikiem Stróżem Grobu Świętego. Również darowiznę Tutona Teutończyka można pośrednio wiązać ze wstąpieniem do zakonu. Według S. Nakielskiego, Tuton był ojcem późniejszego prepozyta Jana³², mógł on więc wnieść donację w imieniu wstępującego do zakonu bożogrobców syna³³. Donatorem zakonu był również wymieniony w *Album* brat Krystyn z Gniezna³⁴, tylko darowizna tłumaczy jego obecność w *Album Patriarchale*, kompilacji księgi brackiej i księgi uposażeń³⁵ klasztoru miechowskiego, bo przywileje płynące z wpisania do księgi nabył wstępując do zakonu.

W średniowieczu spotykamy przykłady uposażania zakonu przez osoby doń wstępujące, nie możemy się jednak zgodzić z tezą Z. Piłata, jakoby w wypadku bożogrobców miechowskich było to regułą czy chociażby było częste³⁶, poza opisanymi przykładami podobny incydent źródła odnotowały tylko raz w 1208 r., kiedy to brat miechowski G. zakupił dla klasztoru solanki³⁷. Gdyby podobne zdarzenia miały jeszcze miejsce, prawdopodobnie odnotowałyby je źródła, które przecież dla późniejszego okresu są obszerniejsze, poza tym klasztory

²⁸ Por. M. Starnawska, *Między Jerozolimą a Łukowem*, s. 75 p. 18.

²⁹ F. Sikora, *Najstarsze dokumenty i dzieje klasztoru bożogrobców w Gnieźnie*, StŻr t. 19: 1974 s. 48.

³⁰ Z. Piłat, *Fundator*, s. 35 p. 103.

³¹ W. Gałka, *Ze studiów nad architekturą dawnego kościoła i klasztoru bożogrobców w Gnieźnie*, „Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza” t. 5: 1983 z. 1 s. 111.

³² S. Nakielski, *Miechovia*, s. 122.

³³ Por. Z. Piłat, *Fundator*, s. 35.

³⁴ KDM t. 2 nr 376.

³⁵ W. Oblizarek, *Najstarsze dokumenty bożogrobców miechowskich (1198)*, StŻr t. 24: 1979 s. 100–101.

³⁶ *Tamże*, s. 35.

³⁷ KDM t. 2 nr 379.

dbały o prawne potwierdzenie swego posiadania, co również przemawia za tym, aby taka donacja pozostawiła ślad w źródłach.

Zakon Kanoników Stróżów Grobu Chrystusowego rządził się regułą św. Augustyna³⁸, przełożonemu konwentu opartego na tej regule przysługiwał tytuł prepozyta (*praepositus*). Zwierzchnikiem zakonu bożogrobców był patriarcha jerozolimski; potwierdzał on każdorazowo wybór nowego przełożonego klasztoru miechowskiego i udzielał inwestytury przez swoich wysłanników. Kontrolę nad podległymi sobie klasztorami sprawował poprzez wikariuszy generalnych, którzy osobiście lub przez wysłanników wizytowali placówki zakonu³⁹. W roku 1374 patriarcha Wilhelm mianował prepozyta miechowskiego Marcina Czciika wikariuszem generalnym na terenie Polski, Węgier i Sławonii⁴⁰, tym samym podporządkował prepozytowi miechowskiemu wszystkie klasztory, kościoły, szpitale i probostwa znajdujące się w jurysdykcji bożogrobców na tych terenach. Wydaje się jednak, że nie było to równoznaczne z rozszerzeniem terytorialnego zasięgu zwierzchnictwa prepozyta miechowskiego na wymienione kraje, a jedynie potwierdzeniem zwierzchnictwa nad placówkami filialnymi klasztoru miechowskiego, które znalazły się poza granicami Polski. Przez „Węgry” należało by więc rozumieć Spisz z placówką w Lendaku⁴¹, a przez „Sławonię” prawdopodobnie Śląsk⁴². Funkcję wikariusza generalnego pełnił również następca Czciika prepozyt Stanisław Stojkowiec⁴³. Możliwe, że objęcie przez prepozytów miechowskich funkcji wikariusza było przejawem rywalizacji między bożogrobcami polskimi i czeskimi o zwierzchnictwo nad placówkami Śląskimi zakonu, jeśli oczywiście identyfikacja Sławonii ze Śląskiem jest trafna. Na pewno pełnienie tej funkcji było przejawem wzrostu znaczenia klasztoru miechowskiego, kolejnym tego przykładem było uniezależnienie się prepozyta miechowskiego od patriarchy jerozolimskiego. W okre-

³⁸ Zob. przypis 7.

³⁹ J. Gacki, *Bożogrobcy*, s. 130.

⁴⁰ KDM t. 3 nr 861.

⁴¹ Zob. T. M. Trajdos, *W kwestii Miechowitów w Lendaku*, „Prace Pienińskie” t. 6: 1994 s. 75–77.

⁴² Por. J. Gacki, *Bożogrobcy*, s. 137 i przypis 16 s. 148–149; M. Starnawska, *Między Jerozolimą w Łukowem*, s. 103, przypuszcza, że chodzi tu o część Chorwacji, gdzie znajdował się klasztor Bożogrobców w Glogovnicy.

⁴³ KDM t. 3 nr 930.

sie tzw. schizmy zachodniej, bożogrobcy miechowski popierali rezydującego w Rzymie Bonifacego IX; natomiast zwierzchnik zakonu patriarcha jerozolimski poparł Benedykta XIII rezydującego w Awinionie. W tej sytuacji o zatwierdzenie wyboru Michała z Radomska następcy prepozyta Stanisława Stojkowica zakonnicy miechowski zwrócili się bezpośrednio do Bonifacego IX, który w 1395 roku zatwierdził elekcję z pominięciem patriarchy i zastrzegł sobie to prawo na przyszłość⁴⁴. Inwestytury dokonał jako *ordinarius loci* biskup krakowski, mimo że następca Michała z Radomska zwrócił się jeszcze do patriarchy o zatwierdzenie, był to faktyczny koniec zwierzchnictwa patriarchy nad bożogrobcami polskimi⁴⁵. Usamodzielnienie konwentu znalazło swój zewnętrzny wyraz w nadaniu przez papieża prepozytowi miechowskiemu prawa do używania insygniów pontyfikalnych⁴⁶.

Wspomnieliśmy, że przełożony klasztoru bożogrobców nosił tytuł prepozyta, po raz pierwszy przełożony klasztoru miechowskiego z tytułem prepozyta wymieniony jest w 1225 r.⁴⁷, zapewne ta sama osoba oznaczona w dokumencie z 1228 r. monogramem I⁴⁸ (Ioannes?) jest pierwszym imiennie wymienionym prepozytem miechowskim. Godność prepozyta miechowskiego wiązała się z dwójakimi obowiązkami: był on przełożonym klasztoru miechowskiego i jednocześnie sprawował połączoną z tą godnością funkcję zwierzchnika zakonu bożogrobców w Polsce. Prepozyta miechowskiego wybierała kapituła, składająca się początkowo z zakonników mieszkających w Miechowie, później w jej skład wchodził miejscowi kanonicy oraz zwierzchnicy placówek filialnych (parafie kościelne i szpitalne). Ostatecznie sprawa sposobu wyboru prepozyta miechowskiego uregulowana została w 1452 r. przy okazji wyboru Tomasza z Sadowia, kiedy to delegacja bożogrobców wielkopolskich nie zdążyła wziąć udziału w elekcji i oprotestowała jej wybór. Polubowny sąd biskupi z biskupem krakowskim Zbigniewem Oleśnickim polecił powiadamiać uczestników elekcji odpowiednio wcześniej, aby zdążyli oni przybyć na kapitułę wyborczą, przy okazji zalecając odbywanie co 3 lata kapituł gene-

⁴⁴ M. Starnańska, *Między Jerozolimą a Lukowem*, s. 104 i przypis nr 332.

⁴⁵ Z. Pęcowski, *Miechów*, s. 309–310.

⁴⁶ RM 1412.

⁴⁷ ZDKDK t. 1 nr 5.

⁴⁸ KDM t. 2 nr 394.

ralnych, które miały zajmować się najważniejszymi sprawami i problemami zakonu w Polsce⁴⁹. Inwestyturę zatwierdzał, jak wspomnieliśmy, najpierw patriarcha jerozolimski, później papież reprezentowany przez biskupa krakowskiego; biskup nie posiadał jednak nad prepozytem prawa jurysdykcji⁵⁰, która zarezerwowana była dla papieża. Potwierdzenie wyłączenia spod jurysdykcji świeckiej uzyskali miechowici od papieża Urbana IV⁵¹ w roku 1262; zatwierdził on przywileje poprzedników w tej kwestii, jak również nadał nowe. Szczególnie ważny był przywilej patronatu nad kościołami, gdzie zakonnicy mogli prowadzić działalność duszpasterską⁵². Prepozyt zasiadał na urzędzie dożywotnio i posiadał władzę prawie nieograniczoną. Jego prawa i obowiązki znane z postanowień kapituły generalnej z 1621 r.⁵³, możemy jednak odnieść je do czasów wcześniejszych. Według jej postanowień prepozyt, powinien być wzorem i przykładem życia zakonnego, żyć razem z braćmi, jadać z nimi, czuwać nad zachowaniem reguły, dbać o odpowiedni stan liczebny zakonników i należyte obsadzenie urzędów. Do jego zadań należała również kontrola nad administrowanymi majątkościami i dochodami z tych dóbr; zobowiązany był też osobiście lub przez wysłanników wizytować podległe placówki, wreszcie wytykać błędy, sądzić i karać, nakładać kary kościelne na nieposłusznych. Z dyscyplinowaniem współbraci prepozyci miewali nieraz problemy. Przykładem może być bulla papieża Marcina V z 1281 r.⁵⁴, w której w odpowiedzi na skargi ówczesnego prepozyta Piotra, że karani bracia odwołują się do wyższych władz, nakazał zakonnikom podporządkowanie się zarządzeniom prepozyta. Interweniował również wikariusz generalny, którego wysłannik Hugo w 1299 r. wydał szereg zarządzeń dyscyplinujących zakonników, o tyle

⁴⁹ S. Nakielski, *Miechovia*, s. 493–495.

⁵⁰ M. Tobiasz, *Bożogrobcy*, s. 21.

⁵¹ KDM t. 2 nr 468; F. Bogdan, *Ze studiów nad egzempcją klasztorów w średniowiecznej Polsce*, „Polonia Sacra” 1957 s. 239, Autor twierdzi, że w początkowym okresie pobytu w Polsce Bożogrobcy miechowski podlegali jurysdykcji biskupiej i ich egzempcję wywodzi dopiero od bulli Urbana IV z 1262 r.

⁵² KDM t. 2 nr 462.

⁵³ *Constitutiones generalis capituli Miechoviensis de die XIX mensis Octobris A.D. 1621[1620] celebrata*, Kraków 1621.

⁵⁴ KDM t. 2 nr 492.

ciekawych, że dowiadujemy się z nich, jakich przewinień dopuszczali się zakonnicy⁵⁵.

Dla rozwiązywania problemów klasztoru prepozyt lub kustosz zwolniali kapituły domowe, w których brali udział kanonicy miechowscy sprawujący funkcje w klasztorze.

Drugą osobą w hierarchii klasztornej był kustosz (*custos*), nawet kiedy jeszcze obsadzane było stanowisko przeora⁵⁶. Po raz pierwszy pełniący funkcję kustosa zakonnik odnotowany został w źródłach w 1290 r.⁵⁷ Kustosa mianował prepozyt aż do roku 1620, kiedy postanowiono, że będzie go wybierać kapituła, a prepozyt będzie go zatwierdzał. Kustosz wybierany był spośród najzdolniejszych kanoników w zgromadzeniu, do jego zadań należało czuwanie nad przestrzeganiem dyscypliny i reguły, przewodniczył w chórze zakonnym i nabożeństwach. Wielu spośród prepozytów miechowskich pełniło wcześniej funkcję kustosa klasztoru w Miechowie.

Sprawami gospodarczymi zajmowali się podlegli bezpośrednio kustoszowi skarbnik (*thesaurarius*) po raz pierwszy odnotowany w 1349 r.⁵⁸, szafarz odnotowany pierwszy raz w 1300 r.⁵⁹ i podlegli mu ekonomowie. Skarbnik czuwał nad relikwiami, srebrami kościelnymi i kosztownościami, wydawał je na czas większych uroczystości kościelnych, zajmował się ich inwentaryzacją, przechowywał też rejestr przywilejów zakonnych. Szafarz w klasztorze, ekonomowie w folwarkach wspierali kustosa w prowadzeniu spraw gospodarczych, ale to kustosz miał czuwać nad całością gospodarczej działalności i prawami poddanych klasztoru.

Zakrystian i młodszy zakrystian czuwali nad kolejnością nabożeństw, odprawianiem mszy świętych dla wiernych oraz nad wypełnianiem obowiązków religijnych współbraci. Młodszy zakrystian prowadził metryki chrztów, ślubów i pogrzebów w kościele miechowskim, pełnił również funkcję klucznika (*claviger*) po raz pierwszy odnotowanego w źródłach w 1405 r.⁶⁰

⁵⁵ J. Gacki, *Bożogrobcy*, s. 130.

⁵⁶ KDM t. 2 nr 516.

⁵⁷ KDM t. 2 nr 516.

⁵⁸ KDM t. 3 nr 692.

⁵⁹ KDM t. 2 nr 539.

⁶⁰ KDP t. 3 nr 188.

Kaznodzieja zobowiązany był do przygotowywania i wygłaszania kazań, zwolniony był od innych obowiązków. Musiał być gruntownie wykształcony, przygotowując kazania korzystał z bogatego księgozbioru klasztornego⁶¹. Kazanie nie mogło być czytane, kaznodzieje wygłaszali je z pamięci. Musiały być to kazania budujące, często odwołujące się do Pisma Świętego. Za czytanie lub niedbałe wygłaszanie kazań, kaznodzieje byli karani, najczęściej przez pozbawienie części posiłków⁶².

Konserwatorowie zajmowali się poborem dochodów i zaopatrzeniem klasztoru, w zaopatrzeniu pomagał im stolnik (*dapifer*) odnotowany w 1349 r.⁶³, ponadto konserwatorowie opiekowali się biblioteką, prowadzili księgi inwentarzowe biblioteki, wzbogacali księgozbiór zakupując nowe księgi i wypożyczali je współbraciom. W ich gestii pozostawał katalog całego księgozbioru, którego drugi egzemplarz przechowywany był przez prepozyta⁶⁴.

Szpitałem klasztornym opiekował się kanonik zwany mistrzem szpitalnym⁶⁵, dbał o zaspokojenie potrzeb pensjonariuszy, tak cielesnych jak i duchowych.

Zwierzchnikiem nowicjuszy był magister nowicjatu, kształcący kleryków w filozofii i teologii. Wzmianki o pierwszym przełożonym szkoły zakonnej Marcinie pochodzą z 1372 r. gdzie występuje z tytułem preceptora⁶⁶.

Pierwsze chronologiczne zestawienie prepozytów miechowskich przedstawił S. Nakielski w swym dziele *Miechovia sive promptuarium antiquitatum Monasterii Miechoviensis*, J. Wiśniewski i Z. Pęcowski⁶⁷ przedstawili listy przełożonych miechowskich opierając się na *Miechovii*, która i dla nas będzie materiałem podstawowym Ustalenia S. Nakielskiego budzą jednak w kilku przypadkach wątpli-

⁶¹ A. Karbowski, *Miechowica oświata*, „Muzeum” t. 22 s. 436.

⁶² J. Flaśka, *Działalność duszpasterska zakonów w drugiej połowie XVIII w., 1767–1772*, Lublin 1986 s. 81–87.

⁶³ KDM t. 3 nr 692.

⁶⁴ J. Gacki, *Bożogrobcy*, s. 225.

⁶⁵ M. Tobiasz, *Bożogrobcy*, s. 23.

⁶⁶ KDM t. 3 nr 845.

⁶⁷ J. Wiśniewski, *Dekanat miechowski*, s. 135–136, Z. Pęcowski, *Miechów*, s. 464.

wości; konfrontując je z materiałem źródłowym zauważamy pewne nieścisłości.

2 Przełożeni klasztoru

1. Marcin zw. Gallem pierwszy przełożony klasztoru miechowskiego, przybył do Polski wraz z Jaksą w 1163 r. na polecenie patriarchy jerozolimskiego Almerikusa, wspomniany jest w dokumencie Monacha jako bezimienny kanonik⁶⁸. J. Długosz pierwszy wymienia go imiennie i przypisuje mu godność prepozyta miechowskiego⁶⁹, najpewniej odniósł do przeszłości stan rzeczy jemu współczesny, kiedy przełożeni klasztoru miechowskiego nosili ten tytuł. Lepiej zorientowany w sprawach zakonu S. Nakielski nazywa go mnichem⁷⁰, według niego był Marcin z pochodzenia Francuzem, stąd przydomek Gall⁷¹. Po przybyciu do Polski osiadł w Miechowie przy kościele św. Katarzyny Aleksandryjskiej⁷², który stał się tymczasową placówką klasztoru. Przypadło mu trudne zadanie organizacji konwentu miechowskiego. Trwały prace nad wzniesieniem kościoła, ukończonego około 1170 r., jak również nad wznoszeniem zabudowań klasztornych, nie znamy jednak daty ich ukończenia. Okres zwierzchnictwa Marcina nad klasztorem miechowskim charakteryzuje dynamiczny rozwój majątkowy, z początkowych trzech miejscowości nadanych zakonowi przez Jakcę, do 34 osad w 1198 r., prócz tego klasztor otrzymał 3 kościoły, a także saliny i dziesięciny, obdarzony został również immunitetem zwalniającym z ciężarów prawa książęcego⁷³ i pełnym immunitetem sądowym⁷⁴. Zyskał więc klasztor miechowski solidne podstawy ekonomiczne i prawne. Marcin Gall zmarł w 1198 r., pochowany został w kaplicy św. Katarzyny⁷⁵.

⁶⁸ KDM t. 2 nr 375.

⁶⁹ Lben t. 2 s. 3.

⁷⁰ S. Nakielski, *Miechovia*, s. 81.

⁷¹ *Tamże*, s. 63.

⁷² *Tamże*, s. 63–64.

⁷³ KDM t. 2 nr 375.

⁷⁴ W. Oblizarek, *Najstarsze dokumenty*, s. 102–103.

⁷⁵ S. Nakielski, *Miechovia*, s. 81.

2. Jan według S. Nakielskiego miał być synem Tutona Teutończyka znanego z dokumentu patriarchy Monacha⁷⁶. Miał sprawować zwierzchnictwo nad klasztorem miechowskim w latach 1198–1210⁷⁷. S. Nakielski mówi o nim, że był z pochodzenia Niemcem, jeśli jednak jego identyfikacja Jana jako syna Tutona jest trafna, to pochodził z rodziny mocno spolonizowanej lub przynajmniej długo osiadłej w Polsce, skoro jego ojciec posiadał majątek ziemski na terenie Wielkopolski i swobodnie nim rozporządzał. Pod rokiem 1228 występuje prepozyt oznaczony inicjałem I⁷⁸, który można rozwinąć jako Ioannes i utożsamiać z naszym Janem. Gdybyśmy przyjęli takie rozwiązanie, oznaczałoby to, że Jan pełnił swoją funkcję przynajmniej do 1228 r., albo w dokumencie tym występuje inny prepozyt nie znany S. Nakielskiemu. Nakielski wymienia w latach 1211–1228 jeszcze dwóch następców Jana. Będąc dobrze poinformowanym i obeznanym z tradycją zakonną oraz mając możliwość korzystania z materiałów dziś zaginionych, bardziej prawdopodobne wydaje się pominięcie przez S. Nakielskiego prepozyta znanego z jednego tylko dokumentu, sprawującego przypuszczalnie swój urząd przez krótki czas.

3. Scholastyk Ślązak następcą Jana, według S. Nakielskiego, był zwierzchnikiem klasztoru w latach 1211–1223⁷⁹. Przydomek świadczy o tym, że pochodził ze Śląska. W czasie sprawowania przez niego funkcji przełożonego, klasztor wzbogacił się o karczmę w Czyżynach, którą w 1217 r. podarował książę Leszek Biały w intencji oświetlenia kościoła miechowskiego w dzień i w nocy⁸⁰. W dokumencie Leszka, Scholastyk nie jest wzmiankowany; jako odbiorca donacji wymieniony został klasztor miechowski.

4. Michał pochodził prawdopodobnie z Węgier, był przełożonym klasztoru w latach 1223–1233⁸¹. Pod rokiem 1225 w dokumencie papieża Honoriusza III po raz pierwszy jako przełożony klasztoru miechowskiego, choć nie imiennie, występuje z tytułem prepozyta⁸².

⁷⁶ Por. przypisy nr 31, 32.

⁷⁷ S. Nakielski, *Miechovia*, s. 122, 130.

⁷⁸ KDM t. 2 nr 394.

⁷⁹ S. Nakielski, *Miechovia*, s. 130, 144.

⁸⁰ KDM t. 2 nr 384.

⁸¹ S. Nakielski, *Miechovia*, s. 144, 182.

⁸² ZDKDK t. 1 nr 5.

W 1228 r. w dokumencie papieża Grzegorza IX występuje wspomniany wcześniej prepozyt I. Wynika z tego, że Michał sprawował swoją funkcję najdalej do 1228 roku kiedy jego następcą został I (Jan) zmarły prawdopodobnie około 1233 r. W latach 1229–1232 klasztor wzbogaca się o Uniejów⁸³, Jaksice⁸⁴, Dzierżkówkę⁸⁵ i Udorz⁸⁶. Tak hojne nadania ziemskie w późniejszym okresie są już rzadkością, większość nowych nabytków ziemskich klasztor miechowski pozyskiwał drogą kupna lub wymiany.

5. Henryk po raz pierwszy występuje w 1234 r., jest to również pierwszy uchwytny źródłowo przypadek, kiedy prepozyt miechowski występuje jako wystawca dokumentu⁸⁷. S. Nakielski objęcie prepozytury przez Henryka datuje na 1233 r.⁸⁸ Klasztor zawdzięcza Henrykowi rozpoczęcie budowy kościoła pod wezwaniem Świętego Ducha; budowę rozpoczęto w 1233 r. położeniem kamienia węgielnego przez biskupa krakowskiego Wisława. Z inicjatywy Henryka rozpoczęła się również budowa wieży przy kościele. Obie budowle ukończono już za czasów jednego z następców Henryka – prepozyta Piotra w 1293 r.⁸⁹ Za czasów Henryka zakon pozyskał nowe placówki na Śląsku i w Wielkopolsce. Klasztor miechowski w 1239 r. uzyskał zarząd nad szpitalem w Nysie⁹⁰, w 1243 r. synowie Władysława Odonica przekazali Bożogrobcom szpital w Gnieźnie odebrany templariuszom⁹¹. S. Nakielski kładzie śmierć Henryka na 1260 rok⁹², jednak Henryk występuje jeszcze w 1262 roku w dokumencie Urbana IV⁹³.

⁸³ KDM t. 2 nr 397.

⁸⁴ Tamże, nr 400, chodzi prawdopodobnie o część Jaksic, inną część wsi klasztor dostał od wojewody krakowskiego Mikołaja, nadanie Mikołaja zostało odnotowane w dokumencie patriarchy Monachusa.

⁸⁵ Tamże, nr 401.

⁸⁶ Tamże, nr 404.

⁸⁷ Tamże, nr 410, prepozyt Henryk jest współwystawcą dokumentu wspólnie z opatem wąchockim Valo.

⁸⁸ S. Nakielski, *Miechovia*, s. 157.

⁸⁹ P. Pękalski, *O początku*, s. 54, 55.

⁹⁰ SUB t. 2 nr 173; T. Siłnicki, *Dzieje i ustrój Kościoła katolickiego na Śląsku do końca XIV w.*, Warszawa 1953 s. 155.

⁹¹ KDW t. 1 nr 238, M. Starnańska, *Między Jerozolimą za Łukowem*, s. 87.

⁹² S. Nakielski, *Miechovia*, s. 182.

⁹³ KDM t. 1 nr 467.

Z treści dokumentu nie wynika jasno czy prepozyt Henryk w momencie wystawienia dokumentu jeszcze żył, tak więc informacja S. Nakielskiego o jego śmierci w 1260 r. może być prawdziwa.

6. Gerard według S. Nakielskiego, na stanowisku prepozyta od 1260 r., pochodził z Pragi, posiadał tytuł magistra⁹⁴. Gerard musiał pozostawać w zażyłych stosunkach z dworem księcia krakowskiego, był bowiem kapelanem Bolesława Wstydliwego, mówi o tym dokument księcia dla klasztoru miechowskiego z 1277 r., jest to zresztą jedyny dokument, w którym występuje imiennie prepozyt Gerard. W testacji dokumentu z 1234 r. występuje co prawda mnich Gerard⁹⁵, ale określony jest on mianem starca, co wydaje się wykluczać identyfikację z późniejszym prepozytem, zwłaszcza że zmarł on dopiero w 1281 r., a więc wspomniany w 1234 r. starzec musiałby żyć jeszcze prawie pół wieku. Prepozyt Gerard wystarał się u księcia Bolesława Wstydliwego o zgodę na lokację Skaryszewa na prawie niemieckim⁹⁶.

W latach 1261–1263 klasztor uzyskał szereg przywilejów papieskich. Jakub Pantaleon patriarcha jerozolimski przebywał w Polsce w latach 1248–1249 jako legat papieski, wówczas zapoznał się ze sprawami klasztoru miechowskiego; jako papież Urban IV wydał wspomniane przywileje. Najważniejsze z nich to wyjęcie zakonu spod jurysdykcji władz świeckich⁹⁷ i pozwolenie na działalność duszpasterską w kościołach objętych patronatem⁹⁸.

7. Piotr funkcję prepozyta objął w 1281 r.⁹⁹, po raz pierwszy odnotowany w źródłach w 1287 r.¹⁰⁰ Piotr był z pochodzenia Francuzem, Nakielski nazywa go priorem jerozolimskim¹⁰¹; miał przybyć do Miechowa z Bliskiego Wschodu¹⁰². Piotr uzyskał od Przemysła II nowy przywilej lokacyjny dla Miechowa¹⁰³. Miasto zmieniło swój charak-

⁹⁴ S. Nakielski, *Miechovia*, s. 182.

⁹⁵ KDM t. 2 nr 410.

⁹⁶ Tamże, nr 472.

⁹⁷ Zob. przypis nr 49.

⁹⁸ KDM t. 2 nr 462.

⁹⁹ S. Nakielski, *Miechovia*, s. 206.

¹⁰⁰ KDM t. 2 nr 506.

¹⁰¹ S. Nakielski, *Miechovia*, s. 206.

¹⁰² J. Gacki, *Bożogrobcy*, s. 124.

¹⁰³ KDM t. 2 nr 516.

ter, uzyskało nowe prawa, organizację, ustrój a nawet zabudowę. Wypada zgodzić się ze Z. Pęcowskim, który mówi o założeniu zupełnie nowego organizmu miejskiego¹⁰⁴. W początkach prepozytury Piotr klasztor przeżywa trudności wewnętrzne, spowodowane rozprężeniem dyscypliny wśród kanoników miechowskich, Piotr interweniuje w tej sprawie u papieża¹⁰⁵. Brak dyscypliny musiał być widoczny już za czasów poprzednika Piotra, możliwe że do papieża z prośbą o interwencję zwrócił się krótko przed śmiercią prepozyt Gerard, a Piotr jako jego następca uzyskał odpowiednią decyzję papieża. Funkcję swoją sprawował Piotr do roku 1295.

8. Henryk po raz pierwszy jako prepozyt odnotowany w 1295 r.¹⁰⁶, wcześniej w 1290 r. występuje jako kustosz klasztoru miechowskiego¹⁰⁷. Według S. Nakielskiego, który w XVII w. widział w klasztorze w Gnieźnie namalowany herb Henryka, był on z pochodzenia Czechem herbu Ossoria¹⁰⁸. Herb wskazuje, że Nakielski się pomylił określając narodowość Henryka, pomyłka mogła wynikać z zachowanej w tradycji klasztoru wiadomości o proczeskiej polityce jaką prowadził¹⁰⁹. Henryk był spokrewniony z rodziną wójtów krakowskich¹¹⁰.

Okres jego prepozytury 1295–1319 to czas szczególnie trudny dla zakonu, klasztoru bożogrobców i samego miasta Miechowa. Zaangażowanie się Henryka w walkę o tron krakowski po stronie stronnictwa proczeskiego z biskupem Muskata na czele¹¹¹ przeciw Władysławowi Łokietkowi i poparcie buntu wójta Alberta spowodowało, że zmuszony był on opuścić Małopolskę. W roku 1311 udał się na Spisz¹¹² gdzie przebywał przynajmniej do roku 1313¹¹³. Według Nakielskiego Henryk zmarł na wygnaniu w 1314 r. w Pradze, Nysie lub

¹⁰⁴ Z. Pęcowski, *Miechów*, s. 45.

¹⁰⁵ Zob. przypis 52.

¹⁰⁶ KDM t. 2 nr 529.

¹⁰⁷ KDM t. 2 nr 516.

¹⁰⁸ S. Nakielski, *Miechovia*, s. 433, 437.

¹⁰⁹ T. Nowakowski, *Małopolska elita władzy wobec rywalizacji o tron krakowski w latach 1288–1306*, Bydgoszcz 1992 s. 89, zob. przypis 198.

¹¹⁰ Lben t. 3 s. 7.

¹¹¹ T. Nowakowski, *Małopolska elita*, s. 107.

¹¹² E. Długopolski, *Władysław Łokietek na tle swoich czasów*, Wrocław 1951 s. 146.

¹¹³ KDM t. 2 nr 559.

Lendaku, natomiast stanowisko prepozyta wakowało do 1319 r.¹¹⁴ Okazuje się jednak, że Henryk powrócił do Miechowa o czym świadczy wystawiony przez niego krótko przed śmiercią dokument z 1318 r.¹¹⁵ Zaangażowanie Henryka po stronie stronnictwa proczeskiego, prócz niewątpliwych kłopotów przyniosło klasztorowi również wymierne korzyści, Wacław II w 1295 r. udzielił zgody na lokowanie wsi klasztornych na prawie niemieckim. Z przywileju wynika, że Henryk nosił się z zamiarem sprowadzenia większej ilości cudzoziemców do posiadłości klasztornych¹¹⁶. Przywilej ten nie został cofnięty po usunięciu Przemysłidów z Polski, w 1332 r. zatwierdził go Władysław Łokietek¹¹⁷. Zawirowania polityczne spowodowane walką o tron krakowski naraziły miasto i klasztor miechowski, w 1297 r. Bolesław książę płocki zajął i złupił miasto i klasztor, 3 lata później klasztor zajęli Węgrzy i Rusini i złupili doszczętnie kościół miechowski¹¹⁸. Dla zapobieżenia podobnym wypadkom w przyszłości, w 1311 r. rozpoczęto fortyfikowanie klasztoru¹¹⁹. J. Wiśniewski sądzi, że stało się to z inicjatywy Władysława Łokietka, który po wypędzeniu bożogrobców zamierzał przekształcić klasztor w twierdzę¹²⁰.

9. Benedykt zwany **Benko** wybrany prepozytem w 1319 r., posiadał tytuł magistra; według S. Nakielskiego miał być pierwszym Polakiem na stanowisku prepozyta miechowskiego¹²¹, po raz pierwszy odnotowany w źródłach w 1324 r. Jego prepozytura nie należała do spokojnych. Po śmierci Władysława Łokietka został zdjęty ze stanowiska¹²², stało się to najpóźniej w 1335 r., kiedy to występuje w dokumencie nowego prepozyta Mikołaja zw. Gąską jako były prepozyt. Nakielski nie wymienia prepozyta Mikołaja, nie wiadomo czy nie posiadał informacji czy też przemilczał tę sprawę, chcąc w ten sposób

¹¹⁴ S. Nakielski, *Miechovia*, s. 241, 243.

¹¹⁵ ZDM t. 1 nr 22.

¹¹⁶ T. Nowakowski, *Małopolska elita*, s. 89.

¹¹⁷ KDM t. 2 nr 605.

¹¹⁸ RM 1297, 1300; S. Nakielski, *Miechovia*, s. 233.

¹¹⁹ RM 1311.

¹²⁰ J. Wiśniewski, *Dekanat miechowski*, s. 112.

¹²¹ S. Nakielski, *Miechovia*, s. 243.

¹²² Z. Pęcowski, *Miechów*, s. 312, sądzi, że stało się to na skutek niechęci cudzoziemców do prepozyta Polaka.

„naprawić” historię klasztoru. Możliwe, że Mikołaj Gąska jest tożsamy ze wzmiankowanym w 1318 r. kustoszem Mikołajem¹²³. Wskutek interwencji Kazimierza Wielkiego patriarcha jerozolimski przywrócił Benedykta na stanowisko prepozyta w 1339 r.¹²⁴

Zagadkowo przedstawiają się dalsze losy Mikołaja Gąski, co do których źródła są sprzeczne. Pod rokiem 1347 odnotowany jest Mikołaj Czech, kanonik klasztoru miechowskiego, który przez wiele lat wałęsał się po świecie i ostatecznie, po uzyskaniu dyspensy, osiadł jako proboszcz w Tarnowie¹²⁵; możliwe więc, że chodzi o byłego prepozyta Mikołaja. Jednak w dokumentach prepozyta Marcina Czcioka z lat 1375 i 1376¹²⁶ wśród braci miechowskich występuje Mikołaj Gąska. Bardziej prawdopodobne wydaje się, że Mikołaj pozostał jednak w klasztorze a notka z 1347 r. dotyczy jego nieznanego imiennika.

Kłopoty prepozyta Benedykta nie skończyły się jednak wraz z usunięciem Mikołaja. Patriarcha jerozolimski wysłał do Miechowa prepozyta międzyrzeckiego Henryka pełniącego funkcję wikariusza generalnego w Polsce, który złożył Benedykta z urzędu i sam objął funkcję prepozyta¹²⁷. Interwencje podjęte u papieża odniosły skutek i patriarcha jerozolimski cofnął swoje zarządzenie, przywracając w 1345 r. urząd Benedyktowi¹²⁸, którego spotykamy ponownie jako prepozyta w 1349 r.¹²⁹ Prócz kłopotów ze stanowiskiem zwierzchnika konwentu miechowskiego Benedykt musiał uporać się z klęskami elementarnymi, jakie dotknęły klasztor: w 1344 r. został on doszczętnie zniszczony na skutek pożaru, w którym zginęło dwóch zakonników, w 1346 r. kościół miechowski został złupiony przez wojska czeskie¹³⁰. W niedługi czas potem, w 1348 r., wichura ponownie zniszczyła do-

¹²³ Zob. przypis nr 115.

¹²⁴ *Bullarium Poloniae*, wyd. J. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Romae 1982 t. 1 nr 1884; KDM t. 3 nr 658.

¹²⁵ *Monumenta Poloniae Vaticana*, wyd. J. Ptaśnik, Kraków 1913 t. 2 nr 40.

¹²⁶ KDM t. 3 nr 871, 882,

¹²⁷ RM 1345, Rocznik mówi również o szkodach poczynionych przez Henryka w domu nyskim Bożogrobców; por. M. Starnańska, *Między Jerozolimą a Łukowem*, s. 105.

¹²⁸ KDM t. 3 nr 674.

¹²⁹ Tamże, nr 692.

¹³⁰ S. Nakielski, *Miechovia*, s. 263.

piero co odbudowane zabudowania klasztorne¹³¹. Nakielski podaje, że Benedykt pozostawał na stanowisku do 1353 r.¹³², jednak *Acta camerae apostolicae* wymieniają w latach 1350–1351 jako prepozyta miechowskiego Mikołaja z Żarnowca¹³³.

10. Mikołaj z Żarnowca zwany **Koniusza** był na stanowisku prepozyta w latach 1350–1371. Po raz pierwszy został odnotowany w źródłach w dokumencie prepozyta Benedykta z 1339 r. jako kanonik miechowski¹³⁴. Nakielski pisze, że był człowiekiem niskiego rodu, a prepozyturę zawdzięczał niepospolitej erudycji i czystości obyczajów¹³⁵.

Przywileje Wacława II i Władysława Łokietka przenoszące posiadłości klasztoru na prawo niemieckie pozwoliły bożogrobcom miechowskim uporządkować sprawy gospodarcze klasztoru. Spostrzegli oni, że korzystniejsze dla nich będzie zwiększenie kontroli nad swoimi posiadłościami. Najlepszym sposobem dla osiągnięcia tego było wykupywanie wójtostw i sołectw z rąk prywatnych. Pierwszy krok w tym kierunku uczynił Mikołaj Koniusza wykupując w 1365 r. wójtostwo miechowskie, o intratności tego urzędu świadczy fakt, że klasztor oddał za nie 3 wsie¹³⁶. Od tego czasu wójtowie miechowscy byli tylko reprezentantami prepozytów i ich interesów¹³⁷.

W latach 70. XIV w. klasztor miechowski popadł w konflikt z królem Kazimierzem Wielkim. W 1360 r. zajął on w sekwestr klucz targowicki¹³⁸ i narzucił klasztorowi świeckiego prokuratora, który wedle przekazu Rocznika miechowskiego uczynił miechowitom wiele szkód¹³⁹. Wedle Długosza, zajęte dobra miały służyć uposażeniu nowopowstałego szpitala bożogrobców na Stradomiu. Wiele wskazuje jednak na to, że Kazimierz nie miał zamiaru przekazać szpitala św. Jadwigi bożogrobcom. Rocznik miechowski milczy o zasługach

¹³¹ Tamże, s. 267.

¹³² Tamże, s. 276.

¹³³ Mon. Pol. Vat. t. 2 nr 270.

¹³⁴ KDM t. 3 nr 658.

¹³⁵ S. Nakielski, *Miechovia*, s. 343.

¹³⁶ KDM t. 3 nr 780.

¹³⁷ Np. KDM t. 3 nr 819: *... Petrus dictus Balec, advocatus Miechoviensis cum consilibus ... ac iuratis... a domino preposito constituti...*

¹³⁸ Lben t. 3 s. 29–30.

¹³⁹ RM 1360.

króla jako fundatora; pod rokiem 1377¹⁴⁰ wskazuje Elżbietę jako czyniącą nadanie, która w ten sposób po śmierci Kazimierza zażegnała konflikt.

11. Marcin z Pstroszyc zwany **Czci**k herbu Radwan prepozyt w latach 1371–1382, przed objęciem prepozytury miał pełnić funkcję kustosa miechowskiego¹⁴¹. Po raz pierwszy odnotowany został w źródłach w roku następnym¹⁴². Jako pierwszy spośród prepozytów miechowskich, z ramienia patriarchy jerozolimskiego, pełnił od 1374 r. funkcję wikariusza generalnego na Węgry, Czechy i Sławonię¹⁴³.

Pod koniec swojej prepozytury Marcin zapoczątkował proces wykupywania sołectw we wsiach klasztornych z rąk prywatnych. Pierwsza tego typu transakcja miała miejsce w 1382 r., kiedy to klasztor odkupił od Sędziwoja starosty krakowskiego sołectwo w Mszęcinie¹⁴⁴. Wykupowanie sołectw kontynuowali następcy Marcina Czciaka, ostatecznie proces ten został zakończony w 1437 r.

Zasłużył się Czciak również dla kościoła miechowskiego, o czym informuje pod rokiem 1377 Rocznik miechowski, zakupując organy do chóru. Niestety, w 1379 r. klasztor uległ pożarowi, który wedle słów Nakielskiego poczynił wielkie szkody, zniszczone zostały dzwony, obrazy, księgozbiór i inne kosztowności¹⁴⁵.

12. Stanisław Stojkowiec z Książa piastował urząd prepozyta miechowskiego od 1383 r.¹⁴⁶ Do zakonu wstąpił w 1371 r.¹⁴⁷ Studiował w Perugii i Bolonii, gdzie uzyskał w 1381 r. tytuł doktora dekretów¹⁴⁸. Jako drugi z prepozytów miechowskich piastował godność wikariusza generalnego¹⁴⁹.

¹⁴⁰ RM 1377.

¹⁴¹ S. Nakielski, *Miechovia*, s. 293.

¹⁴² KDM t. 3 nr 847.

¹⁴³ Zob. przypis nr 41.

¹⁴⁴ ZDM t. 1 nr 169.

¹⁴⁵ S. Nakielski, *Miechovia*, s. 316.

¹⁴⁶ *Tamże*, s. 325.

¹⁴⁷ RM 1371.

¹⁴⁸ A. Karbowski, *Miechowici*, s. 438; M. Starnawska, *Między Jerozolimą a Łukowem*, s. 258.

¹⁴⁹ Zob. przypis nr 43.

Zajął się Stanisław odbudową klasztoru po pożarze, którą ukończył już jego następca. Zaslugą Stanisława było wybudowanie murowanego refektarza i dormitorium¹⁵⁰. Zakupił dla biblioteki klasztornej wiele ksiąg, w większości o tematyce prawniczej i teologicznej¹⁵¹, sam również zajmował się pisaniem, głównie kazań¹⁵².

Na uwagę zasługują poczynania Stanisława w sprawach gospodarczych. Wykupił on wójtostwo w Skaryszewie i sołectwa w Falniowie¹⁵³, Szczepanowicach i Smrokowie¹⁵⁴, ponadto zakupił dla klasztoru wsie: Brzuchanie¹⁵⁵, Pstroszycy¹⁵⁶, Pstrowską Wołę¹⁵⁷, Nieszkową¹⁵⁸, Rozpierzchów¹⁵⁹, Komorowo¹⁶⁰ i Wrocieryż¹⁶¹. Wymagało to dużych środków i konsekwencji, ponieważ wsie były w rękach kilku a nieraz kilkunastu właścicieli, od których Stanisław kolejno kupował ich działy. Ponadto klasztor wzbogacił się o wsie Jugowice i Jadowniki pochodzące z nadań¹⁶².

Prepozyt Stanisław współpracował z Janem Tarnowskim przy tworzeniu nowej placówki zakonu w Przeworsku¹⁶³. Funkcję prepozyta pełnił do śmierci w roku 1395¹⁶⁴.

13. Michał z Radomska prepozyt w latach 1395–1424, do zakonu wstąpił w 1384 r.¹⁶⁵, wcześniej pełnił funkcję kustosa klasztoru mie-

¹⁵⁰ RM 1385, 1389.

¹⁵¹ J. Gacki, *Bożogrobcy*, s. 228.

¹⁵² A. Karbowski, *Miechowici*, s. 444.

¹⁵³ KDM t. 4 nr 998; ZDM t. 1 nr 196.

¹⁵⁴ RM 1395.

¹⁵⁵ Dokumenty sądu ziemskiego krakowskiego 1302–1453, opr. Z. Perzanowski, Wrocław 1971 nr 30, 34, 35, 41, 50, 51, 55; KDM t. 4 nr 1004, 1020; pozostałe części Brzuchani wykupił następca Stanisława prepozyt Michał (DSZK nr 68, 69, 72, 78).

¹⁵⁶ DSZK, nr 36, 38, 39, 43, 47, 48, 54, 56, 62; kolejne działy w Pstroszycach kupował prepozyt Michał (DSZK 67, 70, 88, 98, 104, 113, 136, 138, 144).

¹⁵⁷ DSZK nr 36.

¹⁵⁸ KDM t. 4 nr 1005.

¹⁵⁹ DSZK nr 62; Michał DSZK nr 88.

¹⁶⁰ ZDM t. 1 nr 209.

¹⁶¹ *Tamże*, nr 210; Michał RM 1396.

¹⁶² KDM t. 4 nr 973; ZDM t. 1 nr 207.

¹⁶³ RM 1394; ZDM t. 1 nr 1112.

¹⁶⁴ S. Nakielski, *Miechovia*, s. 353.

¹⁶⁵ RM 1384.

chowskiego¹⁶⁶. W 1395 r. przed objęciem urzędu studiował w Pradze¹⁶⁷. Był pierwszym przełożonym kongregacji miechowskiej zatwierdzonym przez papieża z pominięciem patriarchy jerozolimskiego. W 1412 r. Michał uzyskał od papieża dla siebie i swoich następców prawo do używania insygniów biskupich, z prawem udzielania błogosławieństwa; wiązało się to również z prawem prepozytów miechowskich do zasiadania w stallach krakowskich¹⁶⁸.

Michał kontynuował działania zapoczątkowane przez poprzednika, odbudowę klasztoru i kościoła oraz skupywanie sołectw i zakup nowych posiadłości. Rocznik miechowski podkreśla jego zasługi jako budowniczego, w 1406 r. ostatecznie ukończono odbudowę kościoła miechowskiego. Michał wybudował również w kościele i kaplicy klasztornej kilka ołtarzy¹⁶⁹.

Kontynuował Michał wykup działów we wsiach, w których wykup rozpoczął Stanisław¹⁷⁰, pozyskał również dla klasztoru nowe włości. Kupił Lgotę¹⁷¹, Wolę¹⁷², Parkoszowice¹⁷³, Chodów i Wolę Chodowską¹⁷⁴, Jelcze¹⁷⁵, Orłów¹⁷⁶, Wolę Podleśną¹⁷⁷, Wolice¹⁷⁸, Sadowie¹⁷⁹, Gartatowice¹⁸⁰, Sławice¹⁸¹ i działki w Czechowie¹⁸². Wykupił rów-

¹⁶⁶ Tamże, 1395.

¹⁶⁷ M. Starnawska, *Między Jerozolimą a Łukowem*, s. 258.

¹⁶⁸ ZDKDK t. 1 nr 197; por. A. Radziwiński, *Uwagi o związkach klasztorów mniszych i kanonickich z kapitułami i katedrami w Polsce średniowieczne*, w: *Klasztor w społeczeństwie średniowiecznym i nowożytnym*, red. A. Pobóg-Lenartowicz, M. Derwich, Opole-Wrocław 1996 s. 498, 504.

¹⁶⁹ S. Nakielski, *Miechovia*, s. 381.

¹⁷⁰ Por. przypisy nr 156, 157, 160, 162.

¹⁷¹ DSZK nr 67, 144.

¹⁷² Tamże, nr 67.

¹⁷³ Tamże, nr 99.

¹⁷⁴ Tamże, nr 107.

¹⁷⁵ Tamże, nr 116.

¹⁷⁶ Tamże, nr 143.

¹⁷⁷ Tamże, nr 144.

¹⁷⁸ Tamże, nr 151.

¹⁷⁹ ZDM t. 1 nr 345.

¹⁸⁰ Tamże, nr 321.

¹⁸¹ DSZK nr 158.

¹⁸² ZDM t. 1 nr 329, 338.

niez kilka sołectw we wsiach, w których klasztor miał swoje działki, lub był ich właścicielem w całości¹⁸³. Powiększanie majątku ziemskiego miechowitów odbywało się nie tylko drogą wykupu, klasztor lokował też nowe wsie¹⁸⁴; łatwo jest je zidentyfikować, ponieważ posiadały charakterystyczną pierwszą część nazwy „Wola” np. Wola Miechowska, Wola Chodowska itp. Nazwy wywodziły się od wolnizn przyznawanych nowo powstałym osadom. Majątek klasztoru to jednak nie tylko posiadłości ziemskie, Michał zbudował również browar piwny, który znajdował się w obrębie klasztoru¹⁸⁵.

Klasztor wykupywał też rąk świeckich prawa patronatu nad kościołami, co przynosiło wymierne korzyści, prepozyt Michał zakupił takie prawo nad kościołem w Sławicach¹⁸⁶.

W 1406 r. na dokumencie patriarchy jerozolimskiego występuje prepozyt Mikołaj, Michał natomiast wspomniany jest jako zmarły¹⁸⁷. Mamy jednak pewność, że Michał sprawował swój urząd do 1424 r.

W latach 1383–1424, kiedy urząd prepozyta miechowskiego piastowali Stanisław Stoikowic i Michał z Radomska klasztor wzbogacił się ogółem o 24 wsie lub udziały we wsiach oraz 10 sołectw, ponadto do posiadanego już wójtostwa miechowskiego dokupiono wójtostwo skaryszewskie. Tym samym klasztor powiększył i tak już ogromny stan posiadania, stając się jednym z najbogatszych w Polsce. Główna w tym zasługa wymienionych Stanisława i Michała, którzy uporządkowali sprawy gospodarcze zakonu, skoncentrowali rozproszone dotąd włości klasztorne, wymieniając lub sprzedając bardziej odległe i trudniejsze do administrowania oraz wykupując działki prywatne w swoich wsiach. Na folwarkach i łanach wolnych od czynszów, które należały do sołtysów, klasztor po wykupieniu sołectw tworzył własne folwarki¹⁸⁸.

¹⁸³ Kalina (ZDM t. 1 nr 222), Michałowice (DSZK nr 77; ZDM t. 1 nr 227), Wola Miechowska (DSZK nr 107), Przeclawie (ZDM t. 1 nr 321), Falniów (ZDM t. 1 nr 318), Brzuchania (RM 1399), Podleśna Wola (RM 1400).

¹⁸⁴ ZDM t. 1 nr 257.

¹⁸⁵ S. Nakielski, *Miechovia*, s. 381–382.

¹⁸⁶ DSZK nr 99 181.

¹⁸⁷ ZDKDK t. 1 nr 170.

¹⁸⁸ Z. Kozłowska-Budkova, *Z przeszłości powiatu miechowskiego (za Piastrów)*, w: *Powiat miechowski*, t. 3, Rok 1929 s. 24.

14. Mikołaj z Kazimierza wybrany na prepozyta w 1424 r., posiadał tytuł magistra, wcześniej przez 15 lat był prepozytem klasztoru św. Jadwigi na Stradomiu¹⁸⁹. Funkcję przełożonego kongregacji miechowskiej sprawował do 1428 r.

15. Waclaw ze Zdziechowa prepozyt miechowski w latach 1428–1432¹⁹⁰. Wcześniej pełnił stanowisko prepozyta św. Jadwigi w latach 1406–1409 i przeworskiego w latach 1409–1428¹⁹¹. Pierwsza wzmianka o Waclawie jako prepozycie miechowskim pochodzi z 1429 r.¹⁹² Kupił Waclaw dla klasztoru część Gartatowic¹⁹³, wcześniej część tej wsi kupił prepozyt Michał z Radomska.

16. Jan zwany **Oczko** objął stanowisko prepozyta w 1432 r. Przed objęciem tej funkcji w latach 1404–1432 pełnił funkcję prepozyta żarnowieckiego¹⁹⁴.

W czasie sprawowania funkcji przez Jana klasztor wzbogacił się o wieś Łusykonie nadane kongregacji¹⁹⁵, oraz sołectwo w Woli Bukowskiej wykupione przez Jana¹⁹⁶.

W 1433 r. z pretensjami do zwierzchnictwa nad klasztorem miechowskim wystąpił przeor generalny rezydujący w Perugii. Chodziło oczywiście nie o sam fakt przejęcia zwierzchnictwa ale o korzyści materialne wiążące się z jego sprawowaniem. Prepozyt Jan udał się na sobór w Bazylei, gdzie miała zapaść decyzja w tej sprawie. Zdołał wtedy uzyskać oddalenie pretensji przeora generalnego i zatwierdzenie dekretu Urbana IV z 1262 r.¹⁹⁷

Jana nie ominęły również kłopoty rodzinne, których sprawcą był jego brat Marcin. Dokument z 1441 r. informuje o pozwaniu Jana o główszczyznę za żonę Piotra Chyli, zabitej przez wspomnianego Marcina¹⁹⁸. Funkcję prepozyta sprawował Jan do śmierci w 1452 r.¹⁹⁹

¹⁸⁹ S. Nakielski, *Miechovia*, s. 353.

¹⁹⁰ *Tamże*, s. 423, 444.

¹⁹¹ Z. Pęcowski, *Miechów*, s. 464.

¹⁹² DSZK nr 171.

¹⁹³ ZDM t. 2 nr 416.

¹⁹⁴ S. Nakielski, *Miechovia*, s. 444.

¹⁹⁵ DSZK nr 179.

¹⁹⁶ ZDM t. 2 nr 512.

¹⁹⁷ RM 1433.

¹⁹⁸ DSZK nr 190.

¹⁹⁹ S. Nakielski, *Miechovia*, s. 491.

Spróbujemy porównać listę prepozytów stworzoną na podstawie *Miechovii* S. Nakielskiego z listą utworzoną na podstawie naszych ustaleń. Porównamy również daty sprawowania urzędu zwierzchnika klasztoru miechowskiego przez poszczególnych prepozytów podane przez Nakielskiego z materiałem źródłowym, do którego udało się dotrzeć podczas kwerendy.

Lista prepozytów według S. Nakielskiego	Lista prepozytów według ustaleń autora	Pierwsza i ostatnia wzmianka w źródłach
Marcin Gall 1163–1198	Marcin Gall	
Jan 1198–1210	Jan	
Scholastyk Ślązak 1211–1223	Scholastyk Ślązak	
Michał 1223–1233	Michał	
	I. (Jan II)	1228–?
Henryk 1233–1260	Henryk	1234–1262
Gerard z Pragi 1260–1281	Gerard z Pragi	1277–?
Piotr 1281–1295	Piotr	1287–1290
Henryk z Czech 1295–1314	Henryk II	1295–1318
wakat 1314–1319		
Benedykt zw. Benko 1319–1353	Benedykt zw. Benko 1319–1335	
	Mikołaj Gąska 1335–1339	
	Benedykt zw. Benko 1339–1345	
	Henryk Czech 1345	
	Benedykt zw. Benko 1345–1350	

Lista prepozytów według S. Nakielskiego	Lista prepozytów według ustaleń autora	Pierwsza i ostatnia wzmianka w źródłach
Mikołaj Koniusza 1353–1371	Mikołaj Koniusza 1350–1371	1350–1371
Marcin Czcik 1371–1382	Marcin Czcik	1372–1382
Stanisław Stojkowiec 1383–1395	Stanisław Stojkowiec	1383–1394
Michał z Radomska 1395–1424	Michał z Radomska	1395–1424
Mikołaj z Kazimierza 1424–1428	Mikołaj z Kazimierza	
Wacław ze Zdziechowa 1428–1432	Wacław ze Zdziechowa	1429–1429
Jan Oczko 1432–1452	Jan Oczko	1432–1452

Pierwsze wzmianki o przełożonych konwentu miechowskiego pochodzą z pierwszej połowy XIII w. Daty sprawowania funkcji przełożonego miechowskiego podane przez Nakielskiego pokrywają się ustaleniami opartymi na materiale źródłowym. Pominięcie przez Nakielskiego hipotetycznego prepozyta Jana II, czy informacja o wakacie na stanowisku prepozyta w latach 1314–1319, oraz drobne pomyłki dotyczące dat wynikały z nieznamości przez Nakielskiego pojedynczych dokumentów. Pozwala nam to na przyjęcie za prawdopodobne ustaleń Nakielskiego dotyczących czterech pierwszych przełożonych kongregacji miechowskiej, mimo braku potwierdzenia informacji podanych przez Nakielskiego w dzisiaj dostępnym materiale źródłowym.

Kanonicy miechowscy – zestawienie chronologiczne	Funkcja w klasztorze	Opis źródła
Przeclaw		KDM t. 2 nr 375, 376
Krekocha		KDM t. 2 nr 375, 376

Kanonicy miechowscy – zestawienie chronologiczne	Funkcja w klasztorze	Opis źródła
Krystyn		KDM t. 2 nr 376
G.		KDM t. 2 nr 379
V.		KDM t. 2 nr 391, 392
B.		KDM t. 2 nr 391
G.		KDM t. 2 nr 392
Gochutus		KDM t. 2 nr 410
Gerard Starzec		KDM t. 2 nr 410
Cristayris		KDM t. 2 nr 410
Paweł	konwers	KDM t. 2 nr 410
Hugo	preceptor	KDM t. 2 nr 625
Henryk	kustosz, późniejszy prepozyt	KDM t. 2 nr 516
Boguchwał	prior	KDM t. 2 nr 516
Piotr	szwarz	KDM t. 2 nr 539, 541
Bertold		KDM t. 2 nr 539
Mikołaj	prokurator klasztoru	KDM t. 2 nr 539
Stefan		KDM t. 2 nr 541
Henryk		KDM t. 2 nr 541
Lambert	kustosz	KDM t. 2 nr 541
Mikołaj Wernkonis	prokurator	KDM t. 2 nr 541
Mikołaj	kustosz, być może jest to późniejszy prepozyt Mikołaj Gąska	ZDM t. 1 nr 22
Paweł z Nysy		ZDM t. 1 nr 22
Henryk z Sandezc		ZDM t. 1 nr 22
Stefan		ZDM t. 1 nr 22

Kanonicy miechowski – zestawienie chronologiczne	Funkcja w klasztorze	Opis źródła
Borysław		ZDKDK t. 1 nr 30
Henryk	kustosz	KDM t. 3 nr 643
Jakub ze Stawian		KDM t. 3 nr 643
Truchlib	klucznik	KDM t. 3 nr 643
Andrzej syn Litwana		KDM t. 3 nr 643
Mikołaj ze Skaryszewa		KDM t. 3 nr 643
Herman Calvus		Bull. Pol., t. 1 nr 1884
Mikołaj zw. Anca		KDM t. 3 nr 658
Henryk	kustosz kościoła miechowskiego	KDM t. 3 nr 658
Mikołaj zw. Koniusza		KDM t. 3 nr 658
Fryczko		KDM t. 3 nr 658.
Sułko	prokurator	KDM t. 3 nr 658
Jan	prokurator	KDM t. 3 nr 674
Klemens z Golczy	wikariusz	KDM t. 3 nr 674
Mikołaj		KDM t. 3 nr 674
Mikołaj	skarbnik	KDM t. 3 nr 692
Jan	stolnik	KDM t. 3 nr 692
Świętosław syn Wojysława	prokurator uniejowski	KDM t. 3 nr 692
Piotr z Bytomia	prokurator karniowski	KDM t. 3 nr 692
Grzegorz	kustosz	KDM t. 3 nr 840
Jerzy	kustosz	KDM t. 3 nr 845, 849; ZDM t. 1 nr 138
Marcin	preceptor, prokurator	KDM t. 3 nr 845, 849, 858, 862, 879, 881, 914; ZDM t. 1 nr 137, 138

Kanonicy miechowski – zestawienie chronologiczne	Funkcja w klasztorze	Opis źródła
Mikołaj	skarbnik	KDM t. 3 nr 845, 849; ZDM t. 1 nr 138
Andrzej zw. Skopek		KDM t. 3 nr 845
Jarosław	od ok. 1373 skarbnik	KDM t. 3 nr 849, 858, 862, 871, 879, 881
Wit		ZDM t. 1 nr 138
Piotr	prokurator	DSZK nr 15
Mikołaj	kustosz	KDM t. 3 nr 858, 862, 871, 879, 881
Bartłomiej Dziwnesberz		KDM t. 3 nr 858, 879
Franzeczek		KDM t. 3 nr 858
Jan zw. Muszath		KDM t. 3 nr 858
Mikołaj Ganska		KDM t. 3 nr 871, 881
Aldwig		KDM t. 3 nr 871
Jurko		KDM t. 3 nr 871
Grzegorz Florianus		KDM t. 3 nr 879, 881
Stanisław zw. Weworka		KDM t. 3 nr 879
Maciej Helingus		KDM t. 3 nr 879
Albert		KDM t. 3 nr 879; KDKT s. 176
Grzegorz	wikariusz	KDM t. 3 nr 879, 881
Piotr	wikariusz	KDM t. 3 nr 879, 914
Maciej	rektor szkoły miejskiej	KDM t. 3 nr 879, 881
Florian		KDM t. 3 nr 881
Stanisław		KDM t. 3 nr 881
Filip		KDM t. 3 nr 881
Paweł		KDM t. 3 nr 881
Stanisław Stoikowic	późniejszy prepozyt	KDM t. 3 nr 914

Kanonicy miechowski – zestawienie chronologiczne	Funkcja w klasztorze	Opis źródła
Mikołaj	prokurator	ZDM t. 1 nr 184
Mikołaj		KDKT s. 176
Przybysław	pleban w Uniejowie	RM 1398
Helye	pleban w Uniejowie	RM 1399
Adam		ZDKDK t. 1 nr 146
Eliasz	późniejszy pleban w Uniejowie	ZDKDK t. 1 nr 146
Mirosław		ZDKDK t. 1 nr 146
Albert z Głanowa	być może tożsamy z wymienionym wyżej Albertem	ZDKDK t. 1 nr 164; KDP t. 3 nr 188
Borko	wikariusz miechowski	RM 1401
Jan	skarbnik	KDP t. 3 nr 188
Włodko	prokurator	KDP t. 3 nr 188
Jan	klucznik	KDP t. 3 nr 188
Mikołaj	wikariusz	KDP t. 3 nr 188
Jakub		KDP t. 3 nr 188
Maciej Węgier		KDP t. 3 nr 188
Stanisław		KDP t. 3 nr 188
Mikołaj		KDP t. 3 nr 188
Henryk		KDP t. 3 nr 188
Paweł		ZDKDK t. 2 nr 305
Jan z Lelowa	pleban w Uniejowie	ZDKDK t. 2 nr 311
Jakub	pleban w Chodowie	ZDKDK t. 2 nr 452

Przedstawienie kanoników konwentu miechowskiego występujących w źródłach w ujęciu tabelarycznym wydaje się najbardziej przejrzyste. Nie posiadamy bowiem o nich informacji pozwalających na

opracowanie ich biografii. Występują oni najczęściej w dokumentach jako świadkowie, w nielicznych przypadkach w części narracyjnej dokumentów, kilku odnotował *Rocznik miechowski*. W tabeli umieściliśmy również miechowitów plebanów, uznając ich za członków konwentu miechowskiego oddelegowanych do posługi kapłańskiej w kościołach objętych patronatem przez zakonników klasztoru. Zakonnicy ci zobowiązani byli przestrzegania reguły w swoich placówkach i jak informują statuty co 3 lata mieli je opuszczać i wracać do klasztoru dla przypomnienia „karności zakonnej”²⁰⁰.

Kontrowersyjnym zagadnieniem w historii konwentu jest aspekt przynależności narodowej zakonników miechowskich. Z. Pęcowski sądzi, że do 1311 r. klasztor obsadzony był głównie przez kanoników pochodzenia niemieckiego i czeskiego²⁰¹. Innego zdania jest Z. Piłat. Uważa on, że już w początkowym okresie istnienia klasztoru miechowskiego bożogrobcy–Polacy odgrywali decydującą rolę w wewnętrznych sprawach kongregacji²⁰². Argumentacja Z. Piłata wydaje się przekonująca, rzeczywiście eksponowanie przez Nakielskiego niemiecko–czeskiego charakteru klasztoru przed 1311 r. i eksponowanie polonizacji konwentu po 1319 r. mogło służyć usprawiedliwieniu wystąpienia kanoników przeciw Władysławowi Łokietkowi²⁰³. Z drugiej strony poparcie jakiego prepozyt Henryk udzielił stronnictwu proczeskiemu w Polsce mogło doprowadzić do wyciągnięcia przez Nakielskiego takich wniosków. Kwestia przynależności narodowej kanoników miechowskich jest trudna do rozstrzygnięcia; nie ulega natomiast wątpliwości, że prepozyci popierali napływ obcokrajowców do posiadłości klasztoru. Takie postępowanie sugeruje przywilej Wacław II z 1295 r.²⁰⁴ i dokument króla Władysława z 1425 r. zakazujący przyjmowania i powierzania urzędów cudzoziemcom²⁰⁵.

Kolejną trudną do rozstrzygnięcia kwestią jest liczebność konwentu miechowskiego. Długosz oblicza, że dochody uzyskiwane przez klasztor pozwoliłyby na utrzymanie 60–100 zakonników. Wątpliwe

²⁰⁰ J. Gacki, *Bożogrobcy*, s. 222–223.

²⁰¹ Z. Pęcowski, *Miechów*, s. 50–52, 311–312.

²⁰² Z. Piłat, *Fundator i fundacja*, s. 36.

²⁰³ *Tamże*, s. 36. p. 107.

²⁰⁴ KDM t. 2 nr 530.

²⁰⁵ ZDM t. 7 nr 1985.

jednak żeby kongregacja miechowska osiągnęła kiedykolwiek taką liczebność. Bardziej konkretnych informacji pozwalających nam w przybliżeniu określić liczbę kanoników dostarcza Nakielski. Pisze on, że w poście potrzebnych jest 14–15 śledzi, po pół na zakonnik nie licząc nowicjuszy. Pozwala to na określenie liczby zakonników na ok. 30 osób, do czego należy doliczyć kilku nowicjuszy, a więc ostateczna liczba mogła wynosić około 40 osób.

RADOSŁAW S. GAŁCZYŃSKI

**The Miechów Convent of the Knights of the Holy Sepulchre
Until the Middle of the 15th Century:
Studies in Monastic Prosopography**

Summary

The convent at Miechów was the most important centre of the Order of the Holy Sepulchre in Poland. The abbot of the Miechów convent was at the same time head of the Polish branch of the order and in certain periods his authority extended even to some communities outside Poland. From time to time the abbots of Miechów also took up a role on the political scene of medieval Małopolska (eg. during the revolt of Albert, Mayor of Cracow, in 1311).

Although historians of monastic orders in Poland have shown little interest in monastic prosopography, it is a field well worth exploring. The sources usually contain more information about various office holders in an order or convent, while other members of the community are mentioned very sparingly. This is reflected in most of the studies where the focus is invariably on persons of high rank. The history of the Miechów convent is no exception. Although we have enough information about the superiors of the convent to compile their more or less detailed biograms, it is practically impossible to find out anything about the rank-and-file monks.

The early history of the Miechów convent still remains a blank: we do not know how many monks came to Poland in the first place, who they were, or what kind of formation was peculiar to the Order of Holy Sepulchre at that time. The later stages of the convent's history are better documented and pose fewer problems of interpretation. Thus it was possible for the writer of this study to describe the structure and the various activities of the convent. By matching S. Nakielski's list with other sources the author has drawn up a new

survey of the Miechów abbots. It contains biograms of individual lives and assessments of each rule on the functioning of the convent. Thanks to generous donations and, perhaps more importantly, good economic management (especially under the rule of Abbot Stanisław Stojkovic and Abbot Michał of Radomsko in 1383–1424) the Miechów convent belonged to the richest monasteries in Małopolska.

In conclusion it should be said that the main concern of this study is to take a broad view of the Miechów community and throw more light on the 'human factor' in the history of that remarkable outpost of the Order of the Holy Sepulchre.

Translated by A. Branny